

Terörle Mücadele Sırasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu; Düşünce ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları Özel Raportörü; insan hakları savunucularının durumu Özel Raportörü; insan hakları ve uluslararası dayanışma Bağımsız Uzmanı; özel hayatın gizliliği hakkı Özel Raportörü ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza Özel Raportörü

Ref: AL TUR 5/2024
(Lütfen cevabınızda bu referansı kullanın)

7 Ekim 2024

Ekselansları,

Terörle Mücadele Sırasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu; Düşünce ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları Özel Raportörü sıfatlarımızla sizlere hitap etmekten onur duyuyoruz; İnsan Hakları Konseyi'nin 49/10, 54/14, 52/9, 50/17, 52/4, 53/5, 55/3 ve 52/7 sayılı kararları uyarınca insan hakları savunucularının durumuna ilişkin Özel Raportör; insan hakları ve uluslararası dayanışma konusunda Bağımsız Uzman; özel hayatın gizliliğine ilişkin Özel Raportör ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin Özel Raportör.

Bu bağlamda, **terörle mücadele mevzuatının kötüye kullanılması yoluyla Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddia edilen kişilere yönelik sistematik baskı tedbirleri ve bunların sivil toplum, insan hakları savunucuları, siyasi muhalifler ve gazeteciler üzerindeki etkileri hakkında edindiğimiz bilgileri Ekselansları Hükümetinizin dikkatine sunmak isteriz.** Bu tedbirler şunları içermektedir: (i) toplu tutuklamalar, gözaltılar ve adli kontrol kararları; (ii) sınır ötesi gözaltılar; (iii) terörist "gri listelerin" genişletilmesi; ve (iv) gözetim yetkilerinin kötüye kullanılması.

Gülen Hareketi ile bağlantılı gerçek ve şüpheli kişilerin zulme uğradığı iddialarına ilişkin endişeler, aşağıdaki bildirimlerde çeşitli Özel Prosedürler yetki sahipleri tarafından dile getirilmiştir: UA [TUR 13/2021](#), AL [TUR 8/2021](#), AL [TUR 20/2020](#), AL [TUR 18/2020](#), AL [TUR 5/2020](#), AL [TUR 10/2019](#), UA [TUR 6/2019](#), AL [TUR 2/2019](#), AL [TUR 6/2018](#), UA [TUR 7/2018](#), AL [TUR 5/2018](#), UA [TUR 1/2018](#), UA [TUR 7/2017](#), UA [TUR 6/2017](#), OL [TUR 5/2017](#), AL [TUR 4/2017](#), UA [TUR 8/2016](#), UA [TUR 6/2016](#).

Ekselansları Hükümetinin bu bildirimlere verdiği yanıtları ve Ekselansları Hükümetinin insan haklarını korumaya ve uluslararası örgütlerle işbirliğini sürdürmeye devam etme niyetini ifade etmesini takdirle karşılıyoruz. Bununla birlikte, terörle mücadele yasalarının, Gülen Hareketi ile bağlantılı olduklarından şüphelenilen kişilere baskı uygulamak amacıyla sürekli olarak kötüye kullanılmasına ilişkin endişelerin devam ettiğini üzümlenerek yinelemek durumundayız.

Alınan bilgiye göre:

Türk Hükümeti tarafından Gülen Hareketi'nin sorumlu tutulduğu 15 Temmuz 2016 tarihli *darbe* girişiminin ardından, hareketle bağlantılı kişilerin baskı altına alındığı, izlendiği ve keyfi olarak gözaltına alındığı bildirilmektedir. Gülen Hareketi üyelerini ve bağlılarını hedef alan kolluk faaliyetlerinin son yıllarda ölçek, şiddet ve kapsam bakımından yoğunlaştığı iddia edilmektedir.

Toplu tutuklamalar, gözaltılar ve kontrol emirleri

Gülen Hareketi ile bağlantılı oldukları şüphesiyle 4 Haziran 2023 ile 3 Haziran 2024 tarihleri arasında 8.892'den fazla kişinin gözaltına alındığı, 1.595 kişiye terör suçu isnat edildiği ve 1.891 kişi hakkında adli kontrol kararı verildiği tahmin edilmektedir.

Çocukların, öğretmenlerin ve akrabaların tutuklanması

Özgürlüklerinden mahrum bırakılanlar arasında 7 Mayıs 2024 tarihinde İstanbul'da gözaltına alınan 16 çocuk ve 34 yetişkin de bulunuyor. Gözaltı kararlarının ve gözaltına alınanların evlerine yapılan polis baskınlarının, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, çocukların Gülen Hareketi'nin öğrencileri oldukları ve ailelerinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından maddi ve mali destek aldıkları gerekçesiyle verildiği bildirildi.

Gözaltına alınan çocuklar polis sorgusu amacıyla 16 saat boyunca gözaltında tutulmuş ve avukata erişimleri engellenmiştir. Yiyecekte mahrum bırakıldılar, psikolojik baskıya maruz kaldılar, fiziksel işkence gördüler ve dış dünyayla ve diğer tutuklularla iletişim kurmaları kısıtlandı. Özellikle bazı çocuklar "kan kusturacak" fiziksel dayaklarla tehdit edilmiştir.

Yetişkin tutuklular dört gün boyunca gözaltında tutulmuş ve benzer gözaltı koşullarına maruz kalmışlardır. Özellikle, gözaltındakiler Parkinson hastalığı, yüksek tansiyon ve diyabet gibi önceden var olan sağlık durumlarıyla ilgili yeterli tıbbi yardım alamadılar. Ayrıca, bazı tutukluların anne bakımı yapmaları veya bebeklerini emzirmeleri engellenmiştir. Yetişkinlerin birçoğu, Gülen Hareketi'nin öğrencisi olduğu iddia edilen çocuklarına maddi yardım ve maddi destek sağladıkları gerekçesiyle terörle mücadele mevzuatı kapsamında suçlandı. Bazı vakalarda, destek sağlanması, kira yardımı, İngilizce öğretme veya öğrencileri evlerine davet etme gibi Gülen Hareketi ile ilgisi olmayan davranışları da içeriyordu. Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu düşünülen kişilere maddi destek sağladıkları şüphesiyle 18 Ekim 2022 tarihinden bu yana en az 2.500 gözaltı gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.

Kısaç Operasyonu 21-22-23

14 Temmuz ve 22 Temmuz 2024 tarihleri arasında düzenlenen koordineli bir operasyonda 183 kişi tutuklanmıştır.

Türkiye genelinde "Kısaç 21-22-23" kod adlı polis operasyonu. Birçok

tutuklamalar, Türk Ceza Kanunu'nun spesifik bir ihlalden ziyade, bireylerin Hareket ile olan ilişkilerinden şüphelenilmesi nedeniyle gerçekleştirilmiştir. Bu tutuklamalar arasında, 17 Temmuz 2024 tarihinde, dini öğretilerinin Gülen Hareketi faaliyetleri için bir bahane olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan 12 kadın da bulunmaktadır. 17 Temmuz 2024 tarihinde, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sırasında orduda görev yaptıkları gerekçesiyle eski askerler hakkında 14 gözaltı kararı çıkarılmıştır. Gözaltı kararlarının, eski askerler ile Hareket arasında kişisel veya devam eden bir bağlantı olduğunu ortaya koyan bir delil olmaksızın verildiği bildirilmiştir.

"Kısaç 21-22-23 "ün tamamlanmasının ardından, bir İçişleri Bakanlığı temsilcisi sosyal medya platformu "X "te Gülen Hareketi üyelerinin "hainler ve ortadan kaldırılması gereken en azılı teröristler" olduğu görüşünü paylaştı.

"Sabah Okumaları" Grubu

5 Haziran 2024 tarihinde, Malatya İl Emniyet Müdürlüğü, Malatya Cumhuriyet Başsavcılığı ve Milli İstihbarat Teşkilatı arasında koordine edilen geniş çaplı bir güvenlik operasyonu, Gülen Hareketi ile bağlantılı oldukları şüphesiyle Sabah Okumaları grubu üyelerini hedef aldı.

Sabah Okumaları grubu, dini metinlerin okunması ve tartışılması için bir forum olarak faaliyet göstermektedir. Grup, çeşitli sosyal medya sitelerinde katılımcıların bakış açılarını paylaşmalarını ve dualar okumalarını sağlayan günlük bir program yayınlamaktadır. Grup ayrıca çeşitli sosyal medya platformlarında duyurular, içerikler paylaşmakta ve topluluk üyeleri arasında etkileşimi kolaylaştırmaktadır.

Gruba yönelik soruşturmanın Malatya Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilen bir ihbar mektubuna dayanılarak başlatıldığı bildirildi. Mektupta, Sabah Okumaları tartışma grubunun ekran görüntülerini içeren bir flash bellek de yer alıyordu. Flaş belleğin yasadışı davranış teşkil eden veya Gülen Hareketi ile bağlantı kuran materyaller içerdiği açık olmasa da, telefon dinleme ve diğer gözetim tedbirleri buna dayanılarak uygulanmıştır.

Malatya, İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Elziğ'de 5 Haziran 2024 tarihinde polis baskınları gerçekleştirildi. Malatya İl Emniyet Müdürlüğü tarafından basına dağıtılan görüntülerde, polis memurlarının araçları durdururken ve şüphelileri gözaltına alırken yüksek derecede güç kullandıkları görülüyor.

Gözaltına alınanların birçoğu 7 Haziran 2024 tarihinde Malatya Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü'nde ihbar mektubunda yer alan bilgiler, flash belleğin içeriği, dinleme kayıtları, sosyal medya iletişimleri, Sabah Okumaları grubundaki rolleri ve Sabah Okumaları grubu ile Gülen Hareketi arasındaki ilişki ile ilgili olarak sorgulandı. Daha sonra Malatya Sulh Ceza Mahkemesi tarafından şu şüphelerle çok sayıda tutuklama kararı çıkarıldığı bildirildi

şüpheliler Türk Ceza Kanunu'nun 100/3-a maddesi kapsamında "silahlı terör örgütü kurma veya yönetme" suçunu işlemişlerdir.

Ulusötesi yorumlamalar

[TUR 5/2020](#) sayılı bildirimde ifade edilen, Türkiye Hükümeti'nin Gülen Hareketi ile bağlantılı Türk vatandaşlarının devlet destekli olarak ülke dışına kaçırılması ve zorla geri gönderilmesi gibi sistematik bir uygulamaya devam ettiği yönündeki endişeleri yineliyoruz. Bazı durumlarda, bu uygulamaya maruz kalan kişiler zorla kaybedilmiştir. Türkiye Hükümeti'nin çok sayıda devletle, terörizm ve sınır aşan suçlarla mücadeleye geniş ve muğlak atıflar içeren ikili güvenlik işbirliği anlaşmaları imzaladığına dair diğer raporları da not ediyoruz. Bu anlaşmaların, üçüncü ülkelerden "güvenlik riski" taşıdığı düşünülen kişilerin sınır dışı edilmesine veya kaçırılmasına izin verecek şekilde hazırlandığı iddia edilmektedir.

Ayrıca, en az 10 ülke de dâhil olmak üzere, Türk ve yabancı devlet makamlarının işbirliği ile Gülen sempatanlarının teslim edilmesine yönelik standart bir uygulamanın geliştirildiğine dair ek raporlar bulunmaktadır ([TUR 5/2020](#)). Sınır dışı edilmeden önce uzun süre gizli veya iletişimsiz gözaltında tutulmayı içeren zorla kaybetme vakaları da bildirilmektedir. Bu süreler boyunca, bu kişilerden bazılarının, Türkiye'ye dönme rızalarını almak ve ceza yargılamalarına temel teşkil edecek itiraflarda bulunmalarını sağlamak amacıyla baskı, işkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kaldıkları görülmektedir ([TUR 5/2020](#)). Mağdurların ifadelerine göre, en yaygın işkence biçimleri arasında yiyecek ve uykudan mahrum bırakma, dayak, waterboarding, elektrik şoku ve aile üyelerine yönelik tehditler yer almaktadır.

Ödül Komisyonu ve teröristlerin 'gri listeleri'

Türkiye Hükümeti, siyasi muhalifleri, yargıçları, avukatları, insan hakları savunucularını ve gazetecileri, yakalanmaları halinde para ödülü verileceğini duyuran kamuya açık internet sitelerinde "terörist" olarak listelemiştir. Anladığımız kadarıyla bu listelemeler, bu tanımlama için makul gerekçelerin bulunmadığı durumlarda gerçekleşmektedir. Listelemelerin birçoğu, siyasi aktivistleri tehlikeye atmak ve onlar ve diğerleri tarafından temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını caydırmak için kasıtlı önlemlerdir.

Nitekim, "terörist" olarak etiketlenen kişilerin kimlikleri, fotoğrafları ve ilişkili oldukları örgütler İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün internet sitelerinde yer almaktadır. Listeler ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın sosyal paylaşım platformu "X" üzerindeki resmi hesabı aracılığıyla da yayılmaktadır. İçişleri Bakanlığı bünyesinde 2015 yılında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (1991) 19. maddesine ek olarak "Terörle Mücadele Kanunu Kapsamına Giren Suçların Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik" kapsamında bir Ödül Komisyonu kurulmuştur:

"Bu Kanun kapsamına giren bir suçun ortaya çıkarılmasına veya delillerin ele geçirilmesine ya da suçlunun yakalanmasına yardımcı olanlara para ödülü verilebilir.

Suçun işlenmesine iştirak etmemiş olmaları kaydıyla, suçun faillerinin yerlerini veya kimliklerini bildirenler."

Mevcut para ödülünün miktarı teröristin kategorisine bağlıdır. En düşük tanımlama olan gri liste, 500.000 TL'yi aşmayan bir ödül öngörmektedir. İnsan hakları aktivistleri, gazeteciler, hâkimler ve siyasi muhaliflerin, destekleyici kanıtlar olmaksızın ve listeye alınmadan önce başvuruda bulunma ya da listeye itiraz etme imkânı olmaksızın yaygın olarak "gri liste "ye kaydedildiği bildirilmektedir. "Gri listede" "terörist" olarak listelenen pek çok kişinin zulüm görmekten korktuğu ve listeye alınma sonucunda fiziksel olarak zarar gördüğü bildirilmektedir.

Gözetim yetkilerinin kötüye kullanılması

TUR 3/2024'te ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* (No. 15669/20) davasında verdiği kararda Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ("MİT") 2016 yılında 6532 (2014) sayılı Kanun'un ("MİT Kanunu") 3. maddesi kapsamındaki yetkilerini kullanarak Gülen Hareketi hakkında bilgi toplamak amacıyla şifreli mesajlaşma uygulaması "ByLock "un ana sunucusuna eriştiğine dair bilgilerle ilgili olarak dile getirdiği endişeleri yineliyoruz. Gülen Hareketi hakkında bilgi toplamak amacıyla şifreli mesajlaşma uygulaması "ByLock "un ana sunucusuna erişmek için 2016 yılında 6532 (2014) ("MİT Kanunu").¹ Elde edilen veriler arasında ByLock sunucusuna bağlanan her kullanıcının İnternet Protokolü ("IP") adresi ve kullanıcıdan kullanıcıya şifresi çözülmüş 15 milyon mesaj yer almaktadır.

Verilerin yönetimi güvenli değildi, polis personeli veri girişlerini kaldırdı ve uydurdu ve IP adresleri, proxy IP adresleri aracılığıyla çalışan yaygın olarak kullanılan bir internet yönetim sistemi nedeniyle ByLock uygulamasıyla yanlış bir şekilde ilişkilendirildi. Günlük verileri ayrıca mantıksız oturum olayları, önemli mesaj teslim gecikmeleri ve mesaj içeriği kayıtlarıyla ilgili sorunlar gibi çeşitli anormallikler içermektedir.

MİT tarafından Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ile paylaşılan ByLock verilerinin analizi, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun Gülen Hareketi ile "ilişki şüphesi" ile ilgili çeşitli hükümleri uyarınca binlerce polis soruşturması ve tutuklamayı başlatmıştır. Savcılık, davaların çoğunda kullanıcının ByLock uygulamasındaki iletişimine dair kanıt sunmadı ve yargının MİT yasasının 11. maddesi uyarınca verilere erişim talep etme yetkisi sınırlı. "ByLock Sorgulama Modülü Tutanağı" veya "ByLock Tespit veya Değerlendirme Tutanağı" başlıklı ham ve eksik verileri içeren bir belge talep üzerine Mahkemeye sunulmakta olup, bu tür belgeler sanığa özgü değildir ve bilirkişi incelemesi olmaksızın anlaşılabilir niteliktedir.

¹ 3. maddeye göre MİT, "kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kurum ve kuruluşlar ile diğer tüzel kişiler ve tüzel kişiliği olmayan kuruluşlardan bilgi, belge, veri ve kayıtları alabilir, bunların arşivlerinden, elektronik bilgi işlem merkezlerinden ve iletişim altyapılarından yararlanabilir ve bunlarla iletişim kurabilir. Bu kapsamda kendilerinden talepte bulunanlar, kendi mevzuatlarındaki hükümleri gerekçe göstererek talebi yerine getirmekten kaçınmazlar."

Ayrıca, savcılığın ByLock'un Gülen Hareketi'nin iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirildiği iddiasını sürdürdüğü ve bu nedenle uygulamanın yalnızca indirilmiş olduğuna dair kanıtların Hareket ile "ilişki şüphesi" oluşturmak için yeterli olduğu bildirildi. Bu görüş Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi tarafından da teyit edilmiştir. Bu kararlar, ilk derece mahkemelerinin ByLock verilerine dayanarak binlerce kişiyi mahkum etmesine izin vermiştir.

Yukarıdaki iddiaların doğruluğu konusunda peşin hüküm vermek istememekle birlikte, Türkiye'nin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uyumu konusunda ciddi endişelerimizi ifade ediyoruz. OL [TUR 13/2020](#) sayılı bildirimde dile getirilen, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun, siyasi muhaliflere, gazetecilere ve Gülen Hareketi ile bağlantılı olan veya bağlantılı olduğundan şüphelenilen kişilere yönelik sistematik olarak yanlış uygulanmasına izin veren aşırı geniş bir dille kaleme alındığına dair genel endişeleri yineliyoruz. Ayrıca, Gülen Hareketi'nin terör örgütü olarak tanımlanmasının adil yargılama gerekliliklerini karşılamadığı veya terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör tarafından ortaya konan model terörizm tanımında belirtilen kriterleri karşılamadığı yönündeki endişelerimizi sürdürüyoruz (A/HRC/16/51, para. 28). Ayrıca, Türkiye'de Gülen Hareketi ile bağlantılı bireylerin ve grupların güvenliklerine yönelik önemli riskler, keyfi gözaltılar ve özel hayatlarının gizliliğine yönelik ihlallerle karşılaştıkları gözlemlenebilir bir eğilim olduğunu not ediyoruz. Özellikle bu bildirimde iddia edilen olaylarla ilgili endişeler aşağıda dört kısımda kategorize edilmiştir: (A) toplu tutuklamalar, gözaltılar ve adli kontrol kararları; (B) sınır ötesi gözaltılar; (C) terörist "gri listelerin" kullanılması; ve (D) gözetim yetkilerinin kötüye kullanılması.

A. Toplu tutuklamalar, gözaltılar ve adli kontrol kararları

Keyfi Gözaltılar Çalışma Grubu'nun 24 görüş kabul etmiş olmasını endişeyle karşıyoruz² 2016'dan bu yana Gülen Hareketi ile bağlantılı olan ve bu tür kişilerin, bu tür faaliyetlerin nasıl suç teşkil ettiği veya Gülen Hareketi ile bağlantı kurduğuna dair herhangi bir belirleme yapılmaksızın, sıradan, meşru faaliyetlere katılmaları nedeniyle rutin olarak gözaltına alındığını tespit etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin (İHEB) 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ICCPR, Türkiye tarafından 23 Eylül 2003 tarihinde onaylanmıştır) 2(3) maddesi ile birlikte ve tek başına okunduğunda 9, 10, 14 ve 15. maddeleri kapsamındaki yargı güvenceleri ve özgürlükten yoksun bırakma ile ilgili insan hakları yükümlülüklerini yineliyoruz.

² Ali Ünal, [A/HRC/WGAD/2023/3](#); Muhammet Şentürk, [A/HRC/WGAD/2023/29](#); Alettin Duman, Tamer Tibik, [A/HRC/WGAD/2022/8](#); Osman Karaca, [A/HRC/WGAD/2020/84](#); Ahmet Dinçer Sakaoğlu, [A/HRC/WGAD/2020/67](#); Levent Kart, [A/HRC/WGAD/2020/66](#); Nermin Yaşar, [A/HRC/WGAD/2020/74](#); Arif Komiş, Ülkü Komiş ve dört çocuk, [A/HRC/WGAD/2020/51](#); Kahraman Demirez, Mustafa Erdem, Hasan Hüseyin Günakan, Yusuf Karabina, Osman Karakaya ve Cihan Özkan, [A/HRC/WGAD/2020/47](#); Faruk Serdar Köse, [A/HRC/WGAD/2020/30](#); Akif Oruc, [A/HRC/WGAD/2020/29](#); Abdulmatip Kurt, [A/HRC/WGAD/2020/2](#); Ercan Demir, [A/HRC/WGAD/2019/79](#); Melike Göksan, Mehmet Fatih Göksan, [A/HRC/WGAD/2019/53](#); Mustafa Ceyhan, [A/HRC/WGAD/2019/10](#); Hamza Yaman, [A/HRC/WGAD/2018/78](#); Muharrem Gençtürk, [A/HRC/WGAD/2018/44](#); Ahmet Caliskan, [A/HRC/WGAD/2018/43](#); Mestan Yayman, [A/HRC/WGAD/2018/42](#); Mesut Kaçmaz, Meral Kaçmaz ve iki çocuk, [A/HRC/WGAD/2018/11](#); Cumhuriyet gazetesi ile ilişkili 10 kişi, [A/HRC/WGAD/2017/41](#); Kürşat Çevik, [A/HRC/WGAD/2017/38](#); Rebi Metin Görgeç, [A/HRC/WGAD/2017/1](#).

Özellikle, MSHUS'nin 9(1) maddesi, hiç kimsenin, yasayla belirlenmiş sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağını belirtir. Madde 9(2) ve 9(3), tutuklanan herkesin, tutuklama sırasında, tutuklama nedenleri hakkında bilgilendirileceğini ve tutukluluğun yasal olarak değerlendirilmesi ve itiraz edilmesi amacıyla derhal bir yargıç önüne çıkarılacağını belirtmektedir. Ayrıca, MSHUS'nin 9(4) maddesinin kişinin tutukluluğunun yasallığına itiraz etme hakkını teyit ettiğinin altını çiziyor ve bu hakkın terörizm temelli bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınan kişiler de dahil olmak üzere herkes için geçerli olduğunu belirtiyoruz. Belirsiz veya kesin olmayan mevzuata dayandığında, ayrımcı gerekçelerle veya yasal bir süreç olmaksızın ya da uluslararası adil yargılama standartlarını açıkça ihlal eden bir süreçle uygulandığında, gözaltının keyfi olarak değerlendirilebileceğini vurgulamak isteriz. Ekselansları Hükümetine, keyfi gözaltı yasağının uluslararası hukukta mutlak olduğunu ve terörle mücadele iddiası da dahil olmak üzere hiçbir istisnaya izin verilmediğini hatırlatırız. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin meşru faaliyetlerinin, bu kişilerin Gülen Hareketi ile bağlantılı olduklarına dair asılsız bir şüpheye dayanılarak suç sayılmasından endişe duyuyoruz. Yüksek miktardaki tutuklamalar ve bireyleri terörle ilişkilendiren zayıf kanıtlar, Ekselansları Hükümetinin uluslararası hukuku ihlal ediyor olabileceğini göstermektedir.

Çocukların terörle mücadele yasaları kapsamında gözaltına alındıkları ve gözaltında ciddi kötü muameleye maruz kaldıkları yönündeki haberlerden özellikle endişe duyuyoruz. Uluslararası insan hakları hukukunda yer aldığı şekliyle çocuğun temel hakları, tüm kişiler için geçerli olan birbiriyle ilişkili bir dizi hak ve özgürlüğün yanı sıra, statüleri ve özel hassasiyetleri nedeniyle çocuklara borçlu olunan ek koruma tedbirlerini de içermektedir (ICCPR madde 10 ve 24). Bu hak ve özgürlükler arasında doğal yaşam hakkı, işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama ve keyfi olarak özgürlükten mahrum bırakılmama yer almaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS, madde 6 ve 37, Türkiye tarafından 9 Aralık 1994 tarihinde onaylanmıştır) uyarınca, "bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsedilmesi ... yalnızca son çare olarak ve uygun olan en kısa süre için kullanılmalıdır" ve "on sekiz yaşın altındaki kişiler tarafından işlenen suçlar için ne idam cezası ne de serbest bırakılma imkanı olmayan müebbet hapis cezası verilemez". ÇHS'nin 19. maddesi, Devletlerin "çocuğun her türlü bedensel veya zihinsel şiddet, zarar veya istismar, ihmal ya da ihmalkâr muamele, kötü muamele veya sömürüye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün uygun önlemleri almasını" gerektirmektedir. Ayrıca, ÇHS'nin 40(3) maddesi Devletlerin "uygun ve arzu edilir olduğunda, insan haklarına ve yasal güvencelere tam olarak saygı gösterilmesi koşuluyla, bu tür çocuklarla adli işlemlere başvurmadan ilgilenmek için önlemler" almasını gerektirmektedir. Bu, çocuğun yaşı ve yapıcı bir şekilde toplumla yeniden bütünleşme kapasitesi göz önünde bulundurularak, çocuğun saygınlık ve değer duygusunu teşvik edecek şekilde, saptırıcı ve hapis dışı tedbirlerin uygulanmasına yönelik çabaları da içerir.

B. Ulusötesi yorumlamalar

Sınır ötesi baskı iddialarıyla ilgili olarak, Devlet destekli sınır ötesi kaçırımların ve bireylerin üçüncü ülkelerden yasal süreç olmaksızın zorla geri gönderilmesinin, bireylerin özgürlük, kişisel güvenlik, dürüstlük ve adil yargılanma haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesine yol açabileceğini ve aynı zamanda zorla kaybetme anlamına gelebileceğini hatırlatırız. Söz konusu haklar İHEB tarafından sağlanmaktadır (madde 3,

5, 9 ve 14), MSHUS (tek başına ve 2(3) maddesiyle bağlantılı olarak okunan 7, 9, 13, 14, 16, 18, 19 ve 22. maddeler), İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (CAT, özellikle 3. madde, Türkiye tarafından 2 Ağustos 1988'de onaylanmıştır) ve Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildiri (2, 3, 6, 7, 8, 13, 14 ve 20. maddeler).

Hukuki kesinlik ilkesinin, insan haklarına esaslı bir müdahaleyle sonuçlanabilecek her türlü ikili anlaşmanın kamuya açık olmasını gerektirdiğini vurguluyoruz. Gizli anlaşmalar, bir Devletin uluslararası insan hakları hukuku kapsamında yasal kesinliği sağlama yükümlülüğüne ilk bakışta aykırıdır.³ Ayrıca, Terörle Mücadele Sırasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, terörle mücadele alanındaki işbirliği anlaşmalarının insan haklarından arındırılmış bir bölge olmadığını vurgulamıştır: Devletler tarafından tek taraflı olarak ve rızaen akdedilen insan hakları hukukunun temel yükümlülükleri, teamülle belirlenmiş olanlara ek olarak, bir Devletin ikili ilişkilerinde geçerlidir (TUR 5/2020). Geri göndermeme ilkesi, tüm Devletlerin, keyfi olarak yaşamdan mahrum bırakma, işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele, zorla kaybetme, keyfi gözaltı, adaletin açıkça inkârı, zulüm veya uluslararası insan hakları hukukunun diğer ciddi ihlalleri konusunda gerçek bir risk bulunan bir kişiyi (herhangi bir yolla) başka bir Devlete geri göndermesini yasaklar.⁴

Ayrıca, Devlet görevlileri tarafından özgürlükten mahrum bırakılmanın kabul edilmemesinin, kısa süreli olsa bile zorla kaybetme teşkil ettiğini vurguluyoruz. Bu bağlamda, Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildiri'nin 7. maddesinin "savaş tehdidi, savaş hali, iç siyasi istikrarsızlık veya başka herhangi bir kamusal acil durum, ne olursa olsun, hiçbir koşul zorla kaybetmeleri haklı göstermek için ileri sürülemez" hükmünü içerdiğini not ediyoruz. Ayrıca, uluslararası insan hakları hukuku uyarınca tutuklama sırasında ve özgürlükten mahrum bırakılmanın ilk saatlerinde zorunlu kılınan usuli güvencelere riayet edilmesinin olası insan hakları ihlallerini önlemek için elzem olduğunu yineliyoruz. Bu güvenceler arasında derhal kayıt altına alınma, gözaltının yargı denetimine tabi tutulması, gözaltının aile üyelerine bildirilmesi ve gözaltındaki kişinin avukata erişiminin sağlanması yer almaktadır (ICCPR, madde 9; Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildirge, madde 9-10).

Terörle mücadele adına ülke dışına çıkarma, işkence ve keyfi gözaltıların insan haklarının korunmasına etkileri Özel Prosedürler tarafından yakından incelenmiştir.⁵ Mağdurlar ve aileleri, en azından ihlallerin durdurulmasını, eski hale iadeyi, tazminatı, rehabilitasyonu, tatmini ve tekrarlanmama güvencelerini garanti altına alması gereken etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına sahiptir (ICCPR, madde 2(3); genel yorum No. 31, para. 16). Türk makamları tarafından bağımsız ve etkili soruşturmaların yürütülmemesinden derin endişe duyuyoruz

³ E/CN.4/2006/98, para. 46.

⁴ Bkz. paragraflarda atıfta bulunulan makamlar. 27-52
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/terrorism/sr/court-submissions/202408-Amicus-SRCT- Thailand-tr.pdf>.

⁵ "Guantánamo Bay, 14 years on - Rights experts urge US to end impunity and close the detention facility", <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16935&LangID=E>; "BM uzmanları devlet destekli kaçırma olaylarının 'yeni uygulamasından' derin endişe duyuyor"
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23736&LangID=E>.

Türk vatandaşlarının ülke dışına kaçırılmaları ve zorla geri gönderilmelerinden kaynaklandığı iddia edilen suiistimalleri araştırmak.

C. Terörist "gri listelerinin" kullanımı

Ekselansları Hükümetinizin kişi veya kurumları terörist "gri listelere" alma usulü ve insan hakları savunucuları, siyasi muhalifler, avukatlar ve aktivistlerin makul gerekçeler olmamasına rağmen kasıtlı olarak "gri listeye" alındıkları iddialarına ilişkin endişelerimizi dile getiriyoruz. Bu listelemeler, bildirim, dinlenme fırsatı, itiraz hakkı ve yargı denetimi de dahil olmak üzere gerekli süreçlerin yokluğunda gerçekleşmektedir. Listeye kayıtlı kişilerin karşılaştığı önemli zarar, yakalanmaları için verilen parasal teşvikle daha da artmaktadır. Kamuoyuna sunulan ödüllerin, yanlış suçlamalara ve yasadışı eylemlerin işlenmesine teşvik etmese bile neden olacağı ve Türkiye'de ve yurtdışında insan hakları savunucularına zarar veren "tetikçi" ekonomisine katkıda bulunacağı öngörülebilir.

Teröristlerin belirlenmesinde delil standartları, ispat yükümlülüğü ve masumiyet karinesinin korunması için şeffaf bir süreç izlenmesi gerektiğini vurguluyoruz. Ekselansları Hükümetine İzleme Listesine Uygulanabilir İnsan Hakları İlkelerini hatırlatırız (bkz. ek).

D. Gözetim yetkilerinin kötüye kullanılması

MİT Kanunu'nun, uluslararası insan hakları hukuku tarafından güvence altına alınan haklarını kullanan aktivistleri, insan hakları savunucularını ve Gülen Hareketi üyelerini hedef almak üzere kötüye kullanılmasından da endişe duyuyoruz.

Özellikle 3. maddenin özel hayatın gizliliğini meşru güvenlik tehditlerine karşı koymak için gerekli ve orantılı olanın ötesinde kısıtlamasından endişe duyuyoruz. Tüm tüzel ve tüzel olmayan kuruluşların kanun kapsamına alınması ve bu kuruluşların MİT'in talebine uymama gerekçesi olarak iç hukuka başvuramaması da özel hayatın gizliliği hakkı için yeterli güvence sağlamamaktadır. MSHUS'nin 17. maddesi "hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi ya da hukuka aykırı olarak müdahale edilmemesini, şeref ve itibarına hukuka aykırı olarak saldırılmamasını" gerektirir. Uluslararası insan hakları hukuku, bir müdahalenin yasal olabilmesi için yerine getirilmesi gereken başka koşullar da öngörmektedir. İlk olarak, müdahale yalnızca yerleşik hukuka uygun olarak gerçekleştirilebilir (genel yorum No. 16, para. 3) ve bu tür müdahalelere izin verilebilecek kesin koşullar ayrıntılı olarak belirtilir (infra, para. 8). İkinci olarak, özel hayatın gizliliğine yönelik her türlü müdahale "makul" olmalıdır. "Makul" terimi, İnsan Hakları Komitesi tarafından "hedeflenen amaçla orantılı olmalı ve her bir davanın koşullarında gerekli olmalıdır" şeklinde yorumlanmıştır (Toonen/Avustralya (1994), para. 8.3).⁶ Madde 17, özel hayatın gizliliği hakkına getirilen gerekli ve orantılı kısıtlamaları haklı çıkarmak için meşru bir amacın varlığını gerektirecek şekilde yorumlanmıştır.⁷

⁶ İnsan Hakları Komitesi, CCPR/C/50/D/488/1992 (1994).

⁷ Bkz. örneğin İnsan Hakları Komitesi, *Van Hulst/Hollanda*, UN Doc. CCPR/C/82/D/903/1999 (2004), paras. 7.6-7.10. Benzer şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki eşdeğer hak kapsamında, bakınız *Weber ve Saravia/Almanya* (Başvuru No. 54934/00), 29 Haziran 2006 tarihli karar, paras. 103-137.

Ayrıca, UMSHS'nin 4(1) maddesinde belirtildiği üzere, UMSHS'ye aykırı her türlü tedbir için temel bir gerekliliğin, bu tür tedbirlerin durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde sınırlı olması olduğunu vurguluyoruz. MİT Kanunu 2014 yılında kabul edilmiştir ve bu nedenle 2016'daki darbenin ardından ilan edilen olağanüstü hale bir yanıt niteliğinde değildir. Her halükarda, Kanun kapsamında herhangi bir kuruluşun elinde bulunan herhangi bir bilginin açıklanmasını zorunlu kılma yetkisi, 2016 darbesinin ardından ilan edilen türden bir olağanüstü hal durumunda bile açıkça aşırı olacaktır ve herhangi bir meşru acil güvenlik ihtiyacıyla rasyonel bir şekilde ilişkili değildir.

Ayrıca, yargısal izin ve denetim için bir çerçeve bulunmaması, MİT'in yetkilerinin önce siyasi muhalifleri, gazetecileri ve insan hakları savunucularını tespit etmek ve daha sonra hedef almak için kullanıldığına dair endişelerimizi artırmaktadır. MİT Kanunu'nun adli makamların "istihbari nitelikteki bilgi, belge, veri, analiz ve kayıtlara" erişimini kısıtlayan 11. Maddesi, MİT istihbaratına dayanılarak yargılanan kişilerin adil yargılanma ihtimalini ve özel hayatın gizliliği ve keyfi gözaltı özgürlüğü de dahil olmak üzere ilgili diğer insan haklarının ihlaline karşı mahkemeler önünde etkili başvuru yollarını azaltmaktadır.

Ayrıca 6. madde, tam bir cezасızlık sağlayarak MİT'in yetkilerini kötüye kullanması halinde hesap verebilirliğini engellemektedir.⁸ Bu hüküm hukukun üstünlüğüne ve insan hakları ihlallerine karşı etkili başvuru hakkına (ICCPR, madde 2) aykırıdır ve gözetim yetkilerinin sınırsızca kötüye kullanılmasını teşvik eden bir kültürün göstergesidir. Ayrıca, 6. madde, yürütmenin yargı üzerinde aşırı yetkiye sahip olduğu ve dolayısıyla yargı bağımsızlığını zayıflatabileceği veya tehdit edebileceği yönündeki endişelerimizi artırmaktadır. Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil ve aleni bir şekilde yargılanma hakkının uluslararası insan hakları standartlarında öngörüldüğünü ve yetkili ve bağımsız bir mahkemenin adil yargılanmanın güvencelerinden biri olduğunu yineliyoruz.

ByLock verilerinin kanıt değerine ilişkin başka endişelerimizi de dile getiriyoruz. Anladığımız kadarıyla birçok tutuklama, kullanıcının yasadışı bir faaliyette bulunup bulunmadığına dair herhangi bir tespit yapılmaksızın, sadece sanığın daha önce ByLock indirmiş olması gerçeğine dayandırılmaktadır. Bir kişinin: (i) Gülen Hareketi üyesi olduğu ve (ii) yasadışı bir faaliyette bulunduğu bulgusu, IP adresi verileriyle makul bir şekilde desteklenemez. Haziran 2017 ile Nisan 2024 arasında yayınlanan en az 24 görüşte⁹ BM Keyfi Gözaltılar Çalışma Grubu (WGAD), Türkiye'deki keyfi gözaltı iddialarına ilişkin olarak, bireylerin gözaltına alınmasının hiçbir yasal dayanağı olmadığı sonucuna varmış ve yaygın "suç ortaklığı" uygulamasından üzüntü duymuştur. Ayrıca, verilerin tahrif edildiği iddiası, verilerin bütünlüğünü garanti altına alacak güvenlik korumalarının bulunmaması ve proxy IP konumları aracılığıyla kullanıcının IP adresini gizleyen bir internet yönetim sistemi nedeniyle binlerce kişinin veri analizine hatalı bir şekilde dahil edilmesine ilişkin endişelerimizi dile getiriyoruz. Ayrıca, sanıkların savcılığın iddiasını destekleyen delillere itiraz edememesi, savunma yapmalarını engellemektedir.

⁸ Madde 6'ya göre, "Cumhuriyet savcıları, MİT ve mensuplarının görev ve faaliyetlerine ilişkin herhangi bir ihbar veya şikayet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde MİT Müsteşarlığına bildirirler. MİT Müsteşarlığınca konunun MİT'in görev ve faaliyetleriyle ilgili olduğunun belirtilmesi veya belgelendirilmesi halinde, başkaca bir adli işlem yapılmaz ve koruma tedbiri uygulanmaz."

⁹ Demir, [A/HRC/WGAD/2019/79](#); Melike Göksan, Mehmet Fatih Göksan, [A/HRC/WGAD/2019/53](#); Mustafa Ceyhan, [A/HRC/WGAD/2019/10](#); Hamza Yaman, [A/HRC/WGAD/2018/78](#); Muharrem Gençtürk, [A/HRC/WGAD/2018/44](#); Ahmet Çalışkan, [A/HRC/WGAD/2018/43](#); Mestan Yayman, [A/HRC/WGAD/2018/42](#); Mesut Kaçmaz, Meral Kaçmaz ve iki çocuk, [A/HRC/WGAD/2018/11](#); *Cumhuriyet* gazetesi ile ilişkili 10 kişi, [A/HRC/WGAD/2017/41](#); Kürşat Çevik, [A/HRC/WGAD/2017/38](#); Rebii Metin Görgeç, [A/HRC/WGAD/2017/1](#).

ve doğrulanmış ve özel kanıtların yokluğunda verilen yüksek orandaki mahkumiyet kararları göz önüne alındığında yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda şüpheler uyandırmaktadır.

Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* (No. 15669/20) davasında *vardığı*, sanığın sadece ByLock indirmiş olmasına dayanılarak silahlı terör örgütü üyeliğinden mahkum edilmesinin hukuki kesinlik/geriye yürümezlik gerekliliğinin ve adil yargılanma hakkının ihlali olduğu yönündeki analizini destekliyoruz. Hukuki kesinlik ile ilgili olarak AİHM, Türk mahkemelerinin, mesajların içeriğine, mesajlaşmaların yapıldığı kişilerin kimliğine veya suçun tüm gerekliliklerinin (kasıt dahil) tespit edilmesine bakılmaksızın, ByLock kullanımını bilerek ve isteyerek silahlı terör örgütüne üye olmakla eşdeğer tuttuğunu tespit etmiştir. Yasanın bu şekilde geniş yorumlanması, sadece ByLock kullanımına dayalı olarak neredeyse otomatik bir suç karinesi yaratmış, bir sanığın kendisini aklamasını neredeyse imkansız hale getirmiş, dolayısıyla suçu sanığın öngöremeyeceği bir şekilde aleyhine genişletmiştir. AİHM, güvenilirliği ve veri bütünlüğü de dahil olmak üzere ByLock kanıtlarına ilişkin güvencelerin eksikliğinin, sanığın aleyhindeki kanıtlara etkili bir şekilde itiraz etme ve davasını sunma konusunda gerçek bir fırsata sahip olmasını engellediği için adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

AİHM, 8,000 benzer derdest davanın varlığına ve bu davaların 100,000'e çıkacağına tahmin edildiğine dikkat çekerek, Türkiye Hükümeti'ni konuyu kurumsal düzeyde ele almaya zorlamıştır. Ekselansları Hükümetinin bu tedbire uymadığı ve aslında veri izleme yetkilerini tekrar tekrar kötüye kullanarak derdest davaların sayısını arttırdığı yönündeki endişelerimizi dile getiriyoruz. Üst düzey bir yetkilinin TBMM'de yaptığı bir konuşmada "[Türkiye'nin] terör örgütleriyle bağlantılı kurumların kararlarına saygı göstermesinin ya da [AİHM'in] söylediklerine kulak vermesinin mümkün olmadığını" ifade etmesinden duyduğumuz üzüntüyü dile getiriyoruz. Türk yargısına ByLock delillerine dayanan tüm davalarda yeniden yargılama kararı almasını ve MİT tarafından temin edilen ByLock verilerine dayanan davalardaki mevcut eşitsizlikleri giderecek tedbirleri acilen hayata geçirmesini tavsiye ediyoruz.

Yukarıda iddia edilen gerçekler ve endişelerle bağlantılı olarak, lütfen bu mektubun **ekinde** yer alan ve bu iddialarla ilgili **uluslararası** insan **hakları** belgeleri ve standartlarına **atıfta** bulunan uluslararası insan hakları **hukukuna atıfta** bulunan **Ek'e** bakınız.

İnsan Hakları Konseyi tarafından bize verilen yetkiler çerçevesinde, dikkatimize sunulan tüm vakaları açıklığa kavuşturmaya çalışmak bizim sorumluluğumuz olduğundan, aşağıdaki hususlara ilişkin gözlemlerinizi için minnettar olacağız:

1. Lütfen yukarıda belirtilen iddialar hakkında sahip olabileceğiniz ek bilgi ve/veya yorum(lar)ı belirtiniz.
2. Lütfen terörle mücadele mevzuatıyla ilgili davalarda yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumak için ne gibi tedbirler alındığını açıklayın.
3. Lütfen 2023-2024 yılları arasında Gülen Hareketi ile bağlantılı suçlar nedeniyle gözaltına alınan kişi sayısını, nasıl gözaltına alındıkları da dahil olmak üzere belirtiniz.

pek çok kişi suçlama olmaksızın gözaltına alınmakta, yargılanmak üzere tutuklanmakta ve hüküm giydikten sonra hapsedilmektedir.

4. Lütfen Temmuz 2024 operasyonu sırasında tutuklanan kişilerin gözaltı koşulları hakkında, başta avukata erişim hakları olmak üzere, gözaltının başından itibaren kendilerine sağlanan yasal ve usuli güvenceler de dahil olmak üzere bilgi verin.
5. Lütfen Türkiye'deki gazetecilerin, medya çalışanlarının ve insan hakları savunucularının meşru ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ve barışçıl ve meşru faaliyetlerini misilleme, adli kovuşturma veya herhangi bir şekilde cezalandırılma korkusu olmadan kullanabilmelerini sağlamak için hangi önlemlerin alındığını açıklayın.
6. Ekselansları Hükümetinin uluslararası insan hakları hukukunu ihlal ederek herhangi bir kişiyi zorla Türkiye'ye geri göndermeye çalışmadığından emin olmak için hangi kanun ve prosedürlerin yürürlükte olduğunu lütfen açıklığa kavuşturun.
7. Lütfen Gülen Hareketi'nin şüpheli üyelerinin tutuklanmasını ve Türkiye'ye iadesini kolaylaştırmak için diğer Devletlerle yapılan mevcut anlaşmalar ve bunların kamuoyuna açıklanıp açıklanmadığı hakkında bilgi verin.
8. Lütfen bir kişinin kamu izleme listesine "terörist" olarak kaydedilmesinden önce yerine getirilmesi gereken süreci, kanıt prosedürlerini ve standartları açıklayın. Ayrıca, lütfen bu listeye yerleştirilen bireyler için hangi idari ve adli itiraz yollarının mevcut olduğunu belirtiniz.
9. Lütfen MİT Kanunu kapsamındaki gözetim yetkilerinin ve ByLock verilerini elde etmek de dâhil olmak üzere bunların kullanımının özel hayatın gizliliği, adil yargılanma, yasallık, geriye yürümezlik ve etkili başvuru haklarıyla nasıl tutarlı olduğunu belirtin.
10. Lütfen, Devletin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uygunluğunu sağlamak amacıyla ve OL TUR 13.2020'de tavsiye edildiği üzere, Türkiye'deki terörle mücadele normatif çerçevesini gözden geçirmek için Ekselansları Hükümetiniz tarafından alınan veya öngörülen önlemler hakkında bilgi verin.
11. Lütfen işkence ve diğer kötü muamele iddialarının hızlı, tarafsız ve etkili bir şekilde soruşturulması ve bu tür eylemlere karışan kamu görevlilerinin yargılanmasını sağlamak için alınan veya alınması planlanan tüm önlemler ve çabalar hakkında bilgi verin.

Yanıtınızı 60 gün içerisinde almanızdan memnuniyet duyarız. Bu gecikmeden sonra, bu bildirim ve Ekselanslarının Hükümetinden alınan herhangi bir yanıt, iletişim raporlama [web sitesi](#) aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Ayrıca daha sonra İnsan Hakları Konseyi'ne sunulacak olağan raporda da yer alacaktır.

Cevap beklerken, iddia edilen ihlallerin durdurulması ve yeniden meydana gelmesinin önlenmesi için gerekli tüm geçici tedbirlerin alınmasını ve soruşturmaların iddiaları desteklemesi veya iddiaların doğru olduğunu göstermesi durumunda, iddia edilen ihlallerden sorumlu olan kişi(ler)in hesap verebilirliğinin sağlanmasını talep ediyoruz.

Lütfen Ekselansları, en yüksek değerlendirmelerimizin teminatını kabul edin.

Ben Saul

Terörle Mücadele Sırasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü

Gabriella Citroni

Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu Başkanı-Raportörü

Irene Khan

Düşünce ve İfade Özgürlüğü Hakkının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü

Gina Romero

Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları Özel Raportörü

Mary Lawlor

İnsan hakları savunucularının durumuna ilişkin Özel Raportör

Cecilia M. Bailliet

İnsan hakları ve uluslararası dayanışma konusunda Bağımsız Uzman

Ana Brian Nougrères

Özel Hayatın Gizliliği Özel Raportörü

Alice Jill Edwards

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalara ilişkin Özel Raportör

Annex

Uluslararası insan hakları hukukuna atf

Yukarıda iddia edilen gerçekler ve kaygılarla bağlantılı olarak, Ekselansları Hükümetinizin dikkatini bu iletişim için geçerli olan ilkelere ve uluslararası standartlara çekmek isteriz.

Terörle mücadele ederken insan haklarına saygı

Her ne kadar hiçbir evrensel anlaşma "terörizmi" genel olarak tanımlamasa da, Devletler terörle mücadele mevzuatının, uluslararası terörle mücadele belgeleri temelinde doğru ve kesin bir şekilde tanımlanan davranışları suç haline getirmekle sınırlı olmasını sağlamalıdır,¹⁰ Genel Kurul'un Uluslararası Terörizmin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Tedbirler Bildirgesi (1994) ve Güvenlik Konseyi'nin 1566 (2004) sayılı kararı.¹¹ Bu yetkili kaynaklara dayanarak, terörizmle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması Özel Raportörü tarafından geliştirilen model terörizm tanımı¹² doğası gereği gerçekten terörist olan davranışları tanımlayarak ve unsurlarını kesin bir şekilde belirleyerek açık, "en iyi uygulama" rehberliği sağlar.

Ayrıca Ekselansları Hükümetinizin dikkatini, ceza kanunlarının, hangi tür davranış ve eylemlerin suç teşkil ettiğinin ve bu tür bir suçun işlenmesinin hukuki sonuçlarının açıklığa kavuşturulması için yeterince kesin olmasını gerektiren MSHUS'nin 15(1) maddesi kapsamındaki hukuki kesinlik ilkesine çekiyoruz. Bu ilke, keyfi uygulama ve suistimale açık olan, siyasi veya diğer haksız gerekçelerle sivil toplumu hedef alan kötü tanımlanmış ve/veya aşırı geniş yasaları tanır ve önlemeye çalışır.¹³

Ekselansları Hükümetinizi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Güvenlik Konseyi ve İnsan Hakları Konseyi'nin, terörizm ve şiddete varan aşırılıkla mücadele amacıyla alınan her türlü tedbirin, başta uluslararası insan hakları hukuku, mülteci hukuku ve uluslararası insancıl hukuk olmak üzere, Devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerine uygun olması gerektiğini teyit eden çok sayıdaki kararına saygıyla yönlendiriyoruz.¹⁴ Terörle mücadele tedbirleri yasallık, orantılılık, gereklilik ve ayrımcılık yapmama gibi temel gerekliliklere uygun olmalıdır. Bu ilkeler dikkate alınmaksızın güvenlik ve terörle mücadele düzenlemelerinin toptan kabul edilmesi, özellikle azınlıklar, tarihsel olarak ötekileştirilmiş topluluklar ve sivil toplum için temel hakların korunması üzerinde son derece zararlı etkilere yol açabilir.

Ekselansları Hükümetine, Devletlerin, terörle mücadele ve ulusal güvenliğin korunmasına yönelik tedbirlerin, insan haklarının geliştirilmesi ve savunulmasıyla ilgilenen bireylerin, grupların ve toplum organlarının çalışmalarını ve güvenliklerini engellememesini sağlamaları gerektiğini hatırlatırız.¹⁵

¹⁰ Bkz. https://treaties.un.org/Pages/DB.aspx?path=DB/studies/page2_en.xml.

¹¹ A/RES/49/49, ek, para. 3.

¹² A/HRC/16/51, para. 28.

¹³ [A/70/371](#), para. 46(b).

¹⁴ Güvenlik Konseyi kararları 1373 (2001), 1456 (2003), 1566 (2004), 1624 (2005), 2178 (2014), 2242 (2015), 2341 (2017), 2354 (2017), 2368 (2017), 2370 (2017), 2395 (2017) ve 2396 (2017); İnsan Hakları Konseyi 35/34 sayılı karar; ve diğerlerinin yanı sıra 49/60, 51/210, 72/123 ve 72/180 sayılı Genel Kurul kararları.

¹⁵ Bkz. [A/HRC/RES/22/6](#), para. 10(a).

İzleme Listesine Uygulanabilir İlkeler

Ekselansları Hükümeti'ne İzleme Listesine Uygulanabilir İnsan Hakları İlkelerini saygıyla tavsiye ederiz,¹⁶ gerektirmektedir: (i) listede yer alan kişilere, listeye dahil edilmelerinin temeline idari ve adli olarak itiraz edebilmeleri için makul ve hukuka dayalı bir fırsat sunan adil ve hesap verebilir bir yasal süreç; (ii) bir kişinin listeye dahil edilmesinin, uluslararası terörle mücadele sözleşmelerinde ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1566 (2004) sayılı kararında yer alan terör tanımıyla tutarlı, gerçek, belirgin ve ölçülebilir bir terör tehdidinde gerekli ve orantılı bir yanıt olması; (iii) hareket, örgütlenme, ifade ve din özgürlükleri, mahremiyet, mülkiyet, sağlık, adil yargılanma ve aile hayatı hakları ile çalışma hakkı da dahil olmak üzere sosyal ve ekonomik haklar da dahil olmak üzere izleme listesinden kaynaklanan insan hakları etkilerinin dikkate alınması; ve

(iv) siyasi görüş ve dini inanç da dahil olmak üzere uluslararası insan hakları hukuku kapsamında korunan herhangi bir özelliğe dayalı ayrımcılık yapılmaması.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

MSHS'nin 18. maddesinin aşağıdaki hükmü içerdiğini vurgulamak isteriz: "Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bu din ya da inancı benimseme özgürlüğü ile tek başına ya da başkalarıyla birlikte topluluk içinde ve kamuya açık ya da özel olarak dinini ya da inancını ibadet, ayin, uygulama ve öğretim yoluyla açıklama özgürlüğünü de içerir." İnsan Hakları Komitesi'nin 22 No.lu Genel Yorumu, 18. maddenin düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğünü din veya inancı *açıklama* özgürlüğünden ayırdığını vurgulamaktadır. Bu madde, düşünce ve vicdan özgürlüğü ile kişinin kendi seçtiği bir din veya inanca sahip olma ya da bunları benimseme özgürlüğünü koşulsuz olarak koruyacak şekilde yorumlanmaktadır. Komite ayrıca, "madde 18(3)'ün, din veya inancını açıklama özgürlüğünün kısıtlanmasına ancak sınırlamaların kanunla öngörülmesi ve kamu güvenliği, düzeni, sağlığı veya ahlakı ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olması halinde izin verdiğini" yinelemiştir. Komite, 18(3) maddesinin katı bir şekilde yorumlanması gerektiğini ve MSHS'de korunan diğer haklara kısıtlama olarak izin verilebilecek durumlarda bile belirtilmemiş gerekçelerle kısıtlamalara izin verilmediğini gözlemlemiştir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü

MSHUS'nin 19. Maddesi, "her türlü bilgi ve düşünceyi sözlü, yazılı, basılı, sanat yoluyla veya başka herhangi bir araçla arama, elde etme ve yayma" hakkını da içeren düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını güvence altına almaktadır. Bu hak çevrimdışı olduğu kadar çevrimiçi olarak da geçerlidir ve basın özgürlüğünü temel unsurlarından biri olarak korur. İfade özgürlüğü hakkına yönelik her türlü kısıtlama "kanunla öngörülmüş" olmalı ve uluslararası insan hakları standartları tarafından belirlenen kriterleri karşılamalıdır. Bu standartlar uyarınca, sınırlamalar katı gereklilik ve orantılılık testine uygun olmalı, yalnızca öngörüldükleri amaçlar için uygulanmalı ve dayandıkları özel ihtiyaçla doğrudan ilişkili olmalıdır.

¹⁶ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Terrorism/ApplicablWatchlisting.docx>.

İnsan Hakları Komitesi, 34 No.lu genel yorumunda, MSHS'ye taraf Devletlerin "siyasi söylem, kişinin kendisi ve kamu meseleleri hakkında yorum, el ilanı, insan hakları tartışması, gazetecilik, kültürel ve sanatsal ifade, öğretim ve dini söylem" dahil olmak üzere ifade özgürlüğü hakkını güvence altına almaları gerektiğini belirtmiştir (CCPR/C/GC/34, para. 11). Komite ayrıca ICCPR'ye Taraf Devletlerin "ifade özgürlüğü hakkını kullanan kişileri susturmayı amaçlayan saldırılara karşı etkili önlemler almaları gerektiğini" belirtmektedir (para. 23). Gazetecilerin ve insan haklarının durumu hakkında bilgi toplayan, analiz eden ve insan haklarıyla ilgili raporlar yayınlayan kişilerin faaliyetleri nedeniyle sık sık tehdit, gözdağı ve saldırılara maruz kaldıklarını kabul eden Komite, "bu tür tüm saldırıların zamanında ve güçlü bir şekilde soruşturulması, failerin yargılanması ve mağdurların uygun telafi biçimlerine kavuşturulması gerektiğini" vurgulamaktadır (para. 23).

Düşünce ve ifade özgürlüğü Özel Raportörü, "Sürgündeki Gazeteciler" (A/HRC/56/53) başlıklı raporunda, sürgündeki gazeteciler olgusunu detaylı bir şekilde analiz etmiş, yaşadıkları zorlukları ve ihtiyaçlarını ana hatlarıyla ortaya koymuş ve Devletlere, çevrimiçi veya çevrimdışı ulusötesi baskı eylemleri gerçekleştirmekten, bu eylemlere ortak olmaktan veya göz yummaktan kaçınmaları ve topraklarındaki tüm ulusötesi baskı eylemlerinin hızlı, tam ve etkili bir şekilde soruşturulmasını ve kovuşturulmasını sağlamaları çağrısında bulunmuştur. Özel Raportör, Devletleri, yasal statülerine bakılmaksızın kendi yetki alanlarında bulunan tüm gazetecilerin şiddet, tehdit ve tacize karşı korunmasını sağlamaya, risk altındaki gazetecilerin gerektiğinde ülkelerini terk etmeleri ve güvenli bir şekilde evlerine dönene kadar çalışma hakkına sahip olarak yurtdışında ikamet etmeleri için açık yasal yollar oluşturmaya çağırmıştır. Bu rapor ayrıca Devletlere, ulusötesi baskıdan etkilenen bireylerin ulusal mahkemelerde yasal yollara başvurmalarını sağlamak ve bu baskının faillerinin ve kolaylaştırıcılarının kovuşturulmasına izin vermek amacıyla yeni yasalar kabul etmeleri veya yabancı Devlet dokunulmazlık yasaları da dahil olmak üzere ulusal yasaları gözden geçirmeleri ve revize etmeleri çağrısında bulunmuştur.

Ayrıca İnsan Hakları Konseyi'nin gazetecilerin güvenliğine ilişkin 51/9 sayılı kararına da atıfta bulunuyoruz; bu kararda gazetecilere ve medya çalışanlarına yönelik tüm saldırılar, misillemeler ve şiddet, ülke dışı hedeflemeler de dahil olmak üzere, kesin bir dille kınanmakta ve Devletlere "erken uyarı ve hızlı müdahale mekanizması gibi önleme mekanizmaları oluşturmaları ve tehdit altında olan gazetecilere ve medya çalışanlarına yardım etmeleri" çağrısında bulunmaktadır, Etkili koruyucu önlemler sağlamak için yetkili ve yeterli kaynaklara sahip makamlara derhal erişim" ve "kendi yetki alanlarına giren gazetecilere ve medya çalışanlarına yönelik tüm şiddet, tehdit ve saldırı iddialarına ilişkin tarafsız, hızlı, kapsamlı, bağımsız ve etkili soruşturmalar yürüterek hesap verebilirliği sağlamak" ve "gazetecilere yönelik saldırı ve şiddetin cezasız kalmasıyla mücadele stratejileri geliştirmek ve uygulamak".

Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlükleri

Ayrıca, MSHS'nin 2. maddesi ve İnsan Hakları Konseyi'nin 15/21, 21/16 ve 24/5 sayılı kararlarında belirtildiği üzere, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının herkes tarafından kullanılması gerektiğini kabul eden MSHS'nin 21. maddesini de hatırlatırız. Konsey 24/5 sayılı kararında Devletlere, tüm bireylerin barışçıl bir şekilde toplanma ve özgürce örgütlenme haklarına saygı gösterme ve bu hakları tam olarak koruma yükümlülüklerini hatırlatmıştır,

azınlık veya muhalif görüş veya inançları benimseyen kişiler ve insan hakları savunucuları da dahil olmak üzere, seçimler bağlamı da dahil olmak üzere çevrimiçi ve çevrimdışı.¹⁷

Ayrıca, ICCPR'nin 22. maddesinin, herkesin başkalarıyla bir araya gelme ve ortak çıkarlar peşinde koşma haklarını güvence altına alan örgütlenme özgürlüğü hakkını koruduğunu hatırlatırız. Örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma haklarıyla yakından bağlantılıdır; demokratik toplumların işleyişi açısından temel öneme sahiptir ve ancak uluslararası standartlarla uyumlu meşru bir kamu amacına hizmet eden gerekli ve orantılı kısıtlamalarla sınırlandırılabilir. İnsan Hakları Komitesi ayrıca barışçıl toplanma hakkının tanınmasının taraf Devletlere bu hakka saygı gösterme ve ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını sağlama yükümlülüğü getirdiğini teyit etmiştir.¹⁸

Mahremiyet hakkı

Ayrıca, Ekselansları Hükümetinizi, hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da hukuka aykırı olarak müdahale edilemeyeceğini, şeref ve itibarına hukuka aykırı olarak saldırılmayacağını ve herkesin bu tür müdahale ya da saldırılara karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahip olduğunu öngören MSHS'nin 17. maddesine yönlendirmek isteriz. Ayrıca, İnsan Hakları Komitesi, 17. maddeye ilişkin 16 No.lu genel yorumunda, elektronik veya başka türlü gözetimin normalde yasaklanması gerektiğini belirtmiştir.

Yasal süreç ve adil yargılanma güvenceleri

Ayrıca, adil yargılanma ve usulüne uygun yargılanma hakkını güvence altına alan MSHS'nin 14. maddesini Ekselansları Hükümetinizin dikkatine sunmak istiyoruz. Özellikle, MSHUS'nin 14 (1) maddesi mahkemeler ve yargı mercileri önünde eşitlik ve herkesin kanunla kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil ve aleni bir şekilde yargılanma hakkına ilişkin genel bir güvence ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, MSHUS'nin 14 (3) maddesi, cezai bir suçla itham edilen herkesin savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve kolaylıklara sahip olma, kendi seçtiği bir avukatla iletişim kurma ve gereksiz gecikme olmaksızın yargılanma hakkını güvence altına alır.

İnsan Hakları Savunucuları

Ayrıca Ekselansları Hükümetinizi, Evrensel Olarak Tanınan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Teşvik Etme ve Koruma Konusunda Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Hak ve Sorumluluklarına Dair Bildirge'de (BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi) ortaya konan temel ilkelere de yönlendirmek isteriz. Özellikle, herkesin insan haklarını ve temel özgürlükleri ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirme ve bunların korunması ve gerçekleştirilmesi için çaba gösterme hakkına sahip olduğunu ve her Devletin tüm insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma, geliştirme ve uygulama konusunda asli sorumluluğu ve görevi olduğunu ifade eden Bildirgenin 1. ve 2. maddelerine atıfta bulunuyoruz. Ayrıca, herkesin tek başına veya başkalarıyla birlikte, insan haklarını geliştirmek ve korumak amacıyla barışçıl bir şekilde toplanma veya bir araya gelme; eğitim görme hakkına sahip olduğunu belirten 5(a), 6(c), 9 ve 12. maddelere atıfta bulunmak istiyoruz,

¹⁷ A/HRC/26/29, para. 22.

¹⁸ CCPR/C/GC/37, para. 8.

Tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin gözetilmesi konusunda tartışmak, görüş oluşturmak veya görüş bildirmek; bu konulara kamuoyunun dikkatini çekmek; bu hakların ihlali durumunda etkili bir hukuk yolundan yararlanmak ve korunmak; ve insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlaline karşı barışçıl faaliyetlere katılmak. Ayrıca, Devletleri, insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasıyla ilgilenen herkese karşı Devletler ve Devlet dışı aktörler tarafından yapılan tehdit, taciz, şiddet ve saldırılara son vermeye ve bunları önlemek için somut adımlar atmaya çağırın 13/13 sayılı İnsan Hakları Konseyi Kararına da atıfta bulunmak isteriz.

Keyfi gözaltı

ICCPR'nin 9. Maddesi keyfi gözaltını yasaklamaktadır. Özellikle, hiç kimsenin özgürlüğünden mahrum bırakılmayacağını (uygun yasalara uygun olmadıkça) ve tutuklanan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla yargı yetkisini kullanmaya yetkili kılınmış bir memur önüne çıkarılacağını ve tutuklanan herkesin makul bir süre içinde yargılanma hakkına sahip olacağını belirtir. Dolayısıyla, yargılama öncesi tutukluluk kural değil istisna olmalıdır (genel yorum No. 35, para. 38). Bir kişi ancak ulusal yasalara ve tutuklamayı düzenleyen usul güvencelerine (tutuklama ve arama emirleri de dahil olmak üzere) uygun olarak ve tutuklamanın başka türlü keyfi olmadığı durumlarda özgürlüğünden mahrum bırakılabilir. Bu bağlamda, ICCPR tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasından kaynaklanan özgürlükten mahrum bırakma keyfi olarak kabul edilir (genel yorum No. 35, para. 17).

İşkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza

İşkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı mutlak ve sınırlanamaz (İHEB madde 5; MSHUS madde 7 ve 2 (3); İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (İKS) madde 1, 2, 15 ve 16). İKS'ye taraf devletler, tüm işkence eylemlerini iç hukukta suç olarak tanımlamalı (madde 4), söz konusu suçlar üzerinde yargı yetkisini kullanmalı (madde 5), şikayetleri almalı ve bunları derhal ve tarafsız bir şekilde incelemeli (madde 13) ve bu iddiaları derhal ve tarafsız bir şekilde soruşturmalıdır (madde 12). Hiçbir zaman bilgi veya itiraf elde etmek için işkence kullanılamaz (madde 1) ve bu tür yöntemlerle elde edilen herhangi bir ifade, ifadenin verildiğine dair kanıt olarak işkenceyle suçlanan bir kişi aleyhine yapılanlar hariç, herhangi bir yargılamanın dışında tutulacaktır (madde 15). Mağdurlar, söz konusu soruşturmalar sırasında misilleme veya sindirmeye karşı korunmalıdır (madde 13) ve mümkün olduğunca tam bir rehabilitasyon için gerekli araçlar da dahil olmak üzere adil ve yeterli tazminat alma hakkına sahiptirler (madde 14). İKS'ye taraf devletler, etkili yasal, idari, adli ve diğer tedbirler yoluyla işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezayı önlemek (madde 2 ve 16), ilgili personeli bu yasak konusunda eğitmek (madde 10) ve sorgulama, gözaltı ve muameleye ilişkin tüm kural, talimat, yöntem ve uygulamaları sistematik olarak gözden geçirmek (madde 11) gibi kapsamlı yükümlülüklerle sahiptir.

Özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilere yönelik koşul ve muamele standartları, tüm mahpuslara onurlu bir şekilde muamele edilmesini ve hiçbir mahpusun işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz bırakılmamasını öngören BM Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin Asgari Standart Kurallar'da (Nelson Mandela Kuralları) yer almaktadır.

muamele veya ceza.¹⁹ Uzun süreli iletişimsiz gözaltı veya gizli yerlerde alıkoyma, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaların uygulanmasını kolaylaştırabilir ve kendi başına bu tür bir muamele biçimi oluşturabilir (Genel Kurul Kararı 79/209, para. 18); gözaltına alınan veya hapsedilen kişinin uzun süreli hücre hapsi, MSHUS'nin 7. maddesi tarafından yasaklanan eylemler anlamına gelebilir (genel yorum No. 20, para. 6). Ayrıca, İKS kapsamında işkence ve kötü muamele fiillerini önleme (madde 2), iddiaları derhal ve tarafsız bir şekilde soruşturma (madde 12) ve sorumluları kovuşturma (madde 4 ve 5) yükümlülüğü bulunmaktadır.

Zorla kaybetmelerin mutlak olarak yasaklanması

Zorla kaybetme hem uluslararası insan hakları hem de insancıl hukuk kapsamında yasaklanmıştır ve böyle bir yasak, zorla kaybetmeyi soruşturma yükümlülüğü ile birlikte jus cogens statüsüne ulaşmıştır. BM Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildirge'ye göre, Devletler zorla kaybetme uygulamayacak, buna izin vermeyecek veya hoş görmeyecektir (madde 2) ve savaş hali de dahil olmak üzere hiçbir koşul zorla kaybetmeyi haklı gösteremez (madde 7).

Bildirge ayrıca, her Devletin, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir bölgede zorla kaybetme eylemlerini önlemek ve sona erdirmek için etkili yasal, idari, adli veya diğer tedbirleri alacağını ilan eder. Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu, Bildirge'nin özellikle özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin nerede olduklarının belirlenmesi için hızlı ve etkili bir yargı yoluna başvurma; yetkili ulusal makamların tüm alıkonulma yerlerine erişim hakları ile ilgili 9, 10, 11 ve 12. maddeleri başta olmak üzere Devlet tarafından gerekli korumayı sağladığını hatırlatır; resmi olarak tanınan bir alıkonulma yerinde tutulma ve alıkonulduktan sonra derhal adli bir makam önüne çıkarılma; kişilerin alıkonulmaları ve alıkonulma yerleri hakkında ailelerine, avukatlarına veya meşru menfaati olan diğer kişilere doğru bilgi verilmesi; ve her alıkonulma yerinde, alıkonulan tüm kişilerin resmi güncel kayıtlarının tutulması. Madde 13 ayrıca, şikayetçi, yakınları, avukatı, tanıklar ve soruşturmayı yürütenler de dahil olmak üzere soruşturmaya dahil olan herkesin kötü muamele, tehdit veya misillemeye karşı korunmasını sağlamak için gerekli adımların atılmasını öngörmektedir.

Belirli koşullar altında insanlığa karşı suç teşkil edebilecek olan zorla kaybetme, kaybedilen kişi bakımından MSHUS'nin 6, 7, 9, 10 ve 16. maddelerinin ve aile üyeleri bakımından MSHUS'nin 7. maddesinin, tek başına ve 2(3) maddesiyle birlikte okunduğunda, ihlalinin gerektirir.

Ayrıca, Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu'nun, *diğerlerinin yanı sıra*, olağanüstü gözaltılar da dahil olmak üzere, gizli ülke dışı operasyonları analiz eden "Sınır Ötesi Transferler Bağlamında Zorla Kaybetmeler" (A/HRC/48/57) konulu tematik çalışmasını da dikkatinize sunmak isteriz. Prosedürün niteliğine bakılmaksızın, çoğu durumda belgelenen koşullar, Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildiri'nin 8. maddesinde yer alanlar da dahil olmak üzere, ev sahibi Devletin geri göndermeme yükümlülüklerinin ihlal edilmesiyle sonuçlanmıştır.

¹⁹ Bkz. ayrıca A/HRC/55/52.

Kaybetme. Genellikle ev sahibi Devletlerin kolluk kuvvetleri ve güvenlik birimleriyle işbirliği içinde gerçekleştirilen bu tür gizli operasyonlar, çoğu zaman keyfi tutuklamalar, zorla kaybetme, işkence ve diğer kötü muamele biçimleriyle sonuçlanmakta ve bu kişilerin gönüllü geri dönüşlerine rıza göstermelerini sağlamayı ve menşe ülkelerine vardıklarında cezai kovuşturmayaya yol açacak itiraflar elde etmeyi amaçlamaktadır. Bazı durumlarda, bu tür sınır ötesi gönderme eylemlerinin, yasadışı sınır dışı etmeye karşı alınan yargı kararlarına doğrudan aykırı olduğu görölmüştür.